

inuerti, & de statu suo deiici, vt paulo post cœcitas omnimoda, cum imminutione bulbi, sequeretur, nullo modo reparabilis.

10. *Ptarmica nec nimis frequenter, nec acriora conueniunt.*

Solet enim commotio cerebri maioris sæpe mali causam præstare, ex conatu ad expellendum fortiori factò. Valet ergo & de his 1. *aph.* 25. si qualia oportet purgari, hoc loco per sternutatoria, purgentur, confert, & facile ferunt; si contraria, difficulter. Et *aph.* 23. Excreta enim non copia sunt æstimanda, sed si qualia oportet exeant, & *Φέγει ἐν Φόβῳ; facile ferit æger.* Valet id imprimis in infantibus, in grauidis, quibus sternutasse inconsultum est, imo & senes sicciore magis ab iis cauere debent. Optima sunt confortantia, & cephalica; moderate vsurpata hæc vegetam reddant naturam, immoderate deiiciunt a tono partes, serum nimis euocant. Tantum ergò est euacuandum in genere, quantum serum peccat in corpore, idque superfluum, ne vtile profundamus cum inutili, alimentarium cum excrementitio, vt quidem vulgus confundit eadem,

LIBRI II. SECTIO II. CAPVT XVI.

De Masticatoriis & Salivantibus.

Quando abuti solet natura viis alimentariis ad excrementa reiicienda, quod vomitus exemplo clarum est; id imprimis quoque fit per os in genere. Maxime enim itererat, vt plura loca essent pro excrementis eliminandis. speciatim vero sero. Non solum per vrinam, & per sudorem ordinarius euacuationis huius locus est; verum quoque per os, tum ordinarie pro capite purgando, tum consecutiuè pro reliqua M. S. ipsa. Vnicuique loco nobiliori tanquam conclauì attexuit locum ignobiliorem, vt expurgaretur camarina.

MASTICATORIA dicuntur ab adhibendi modo. Quando ingesta masticantur, prompte affluit, ceu primum & antecedens menstruum, salua, miscenda cum cibus & deglutienda. Sin opus sit

Edm

M m m z

non

non pro vsu alimentario sed medicamentoſo, maſticatione uti, quæ id ipſum præſtant, audiunt maſticatoria.

APOPHLEGMATISMI, ſeu *ἀποφλεγματοζουσι* dicuntur, quod phlegma, ſeu ſerum in coagulū abiturienſ, depleant; SALIVANTIA, quod per ptyaliſmum ſeu ſialiſmum, affluxum ſaliuæ maiorem ſolito, adeoque expuendum cieant. Quo ipſo triplici nomine tres quoque gradus diuerſos exprimemus, ſub eodem capite ſingula complectentes.

Claret ergo ex phyſiologicis 1. *Salivam ſeri eſſe progeniem*. Serofum maxime eſt cerebrum, nulla pars hac ipſa magis humido pollet. Ut cor eſt calidi ſedes, ita cerebrum quaſi humidi regia, vnde etiam inducti fuere non pauci, ut a capite nutritionem arceſſant, a ſucco nutritio, quem vocant, neruorum; ſanguis vehiculum eſt ſpirituū vitalium & materia; ſerum ſpirituū animalium. Fauces vero iſthmus quidam & cataracta ſeri, non tam *ἀνω* tendentis, quod ſibi perſuadent, qui caput exors catarthorum autumant, quam potiffimum *κάτω* reſſui. Per anathomem quippe clarum eſt, propagari ductū lacteum ſeu lymphaticum thoracium verſus caput, *valvulaque intermedia in ramum aſcendentem & aſcendentem diſcriminari*, vtrumque tendentem ad cor & lympham illuc reuehentem. Senſu etiam patet detruere modo blande, modo impetuoſe quandoque lympham deuiantem ad pulmones & aſperam arteriam, quin & tumores amygdalarum & faucium alios cauſari non raro.

2. *Stillare ſalivam e glandulis, quibus numero inſinitis labia & fauces totæ polleat*; Polleat minoribus, quas conglomeratas vocant, ſenſui obuiis, viſui & tactui, & maioribus, conglobatas dicunt, exigua præter hanc differentia, ſublingualibus non paucis, & lateralibus, tonſillis. Illuſtrant ſe inuicem collatæ hæ partes cum renibus. In vtriſque continua ſit ſtillatio, ceſſans tamen in faucibus ſere tempore ſomni, ut per ductus detrudi ſuos queat.

3. *Motu produci & cieri ſalivam e glandulis, ut quo plus ſunt motæ, plus cieantur aquæ & hæ*. Hinc ſomni tempore, motu omni animali h. l. ceſſante, etiam ceſſat actio hæc. Eo vero impreſſo ortiori citatur, vel corporeo, facta agitatione labiorum, modo non nimis

nimis citato sermone interdum quasi absumatur, facta impropor-
tione quadam, vnde exiccantur fauces & spissatur saliuā; vel spiri-
tualī, si spiritus accurant magis, seu præ desiderio sine nausea ad
obiecta, vtroque enim factō saliuā os repletur magis. Quorsum
etiam ventriculus ipse confert aliquando, vnde salisimus prodro-
mus est nausæ & vomitus, & in hypochondriacis quoque quibus-
dam obseruatur. Hinc saluatio alia est *naturalis*, omnibus com-
munis, perpetuo suppetente liquore hoc vtili, licet excrementitio,
alia *p. n.* & *symptomata* in dictis casibus; alia *critica* & *medica*, vt
in febribus, quin & in gravidis quandoque, facta regurgitatione &
copia maiori huc lata; alia *artificialis*, per hæc ipsa remedia diuersis
gradibus inducta.

4. Adeoque saliuam aliam esse vtilem, aliam inutilem; illa di-
citur κατ' ἐξοχήν saliuā, hæc abusive, proprie vero sputum, vnde
melancholici sunt sputatores, vnde his ipsis remediis crebrior in-
ducitur sputatio. Vtilis illa est tenuior, hæc viscidior, vt alias dif-
ferentias plures non memoremus.

His positis tribus distinctis nominibus tres quoque diuersos
gradus in vnum eundemque finem generalem collimantes pro-
ponemus; 1. *Quæcunque in motum cient glandulas miliares faucium.*
exprimunt saliuam, seu in os citatius colligunt, vt expui vel de-
glutiri possit, sunt vno verbo masticatoria. Faciunt hoc, quæ-
cunque agitant linguam, subditi globuli quicunque, e crytallo
inprimis, quale instrumentum est *Sanctorii* pro fiti sedanda,
aqua prius humectatum. Faciunt huc semina coriandri, aliaque
rotunda ac orbicularia, ad agitationem & motum quippe præ cæ-
teris aptiora, inprimis vero præ omnibus mastiche, masticato-
riorum apex. Cum enim vel sola masticatione quasi continuo se-
rum eliquetur, his ipsis masticatoriis, calore & motu, fluxiliores e
glandulis redduntur humores saliuales, porique glandularum
miliarium vtroque modo redduntur magis patuli & dilatati, vn-
de humor amplius colligitur. Mastiche hoc pacto tota albescit,
tota obsecundat contusioni, per dentium molam factæ, optima
pro sero educendo, optima pro corrigendo, aromatica sulphu-
rea roborante virtute.

M m m 3

Profunt

Profunt hæc ipsa masticatoria pro alterando, & deplendo, in fœtore oris, præcauendo & curando, vnde myrrha, cort. citri, costus verus, cinam. caryophilli, fol. Indum, rad. carlin. angel. & alia masticari queunt, inprimis quoque ad præseruandum corpus a contagio, seu phthiſeos, seu putrilaginis cuiuscunque, seu ipsius pestilentis vel maligni. Talia masticare par est medicum, vt & serum alteret, & aerem quem haurit, & ventriculum, quem primario accusat in peste *Helmont. Thomson, & alii.*

Profunt in laxitate gingiuarum, inprimis ex terr. iapon. parata, vt pulueres, trochisci, essentia & similia; optima enim sunt vna roborantia. Profunt in hæmorrhagia ipsa narium, vt rad. pseudomelanthii id præstat, sub linguam reposita.

2. *Quæcunque serum proximius in faucibus in motum cient, sunt apoplegmatisma.* Duplici modo conueniunt ad eliciendum humorem hæc ipsa (1) cum masticatione, (2) citra masticationem, sola simplici detentione, qui secundus quasi gradus est, si cætera consentiant quoque. Illa possunt dici proprie dicta masticatoria, quia masticatione absoluuntur; hæc improprie dicta, seu apoplegmatisma, quacunque forma adhibita, sicca, liquida & media. Sic pro loquelæ defectu in apoplexia curanda solenne est, e simplicibus facile parabilibus, vel solum rosmarinum sub lingua detinere; Par ratio est leuistici & similium.

Sic myrrha, costus verus, cort. citr. zedoaria, aliaque dicta huc referri possunt, seu *ivoguias*, seu præseruationis gratia, si alia forma, quam sola masticatione, quo nomine ad primam classem spectant, in vsum veniant. Et illa enim citant quoque salivam, sed quasi incomplete, vt deglutiat & alteretur. Sic fol. Ind. eodem refert *Roder. Castro.* Imo diuersa medicamenta alia huc spectant, quæ pro applicatione & præparatione alia atque alia ad primam illam & secundam pertinent, v.g. rad. ir. pyrethri, (in doloribus dentium maxime laudata,) zingib. cyper. acori veri, sem. staphid. agr. cubebz, cardamomum, piper omne, eruca, sinapi, quod a quibusdam pro insigni præseruatiuo epilepsie habetur, salua, rosmar. thymus, satireia, piperitis, & inprimis nicotiana &c. Ex iisdem etiam parari possunt cum melle aliisque modis globu-

globuli masticatorii, qualis est apophlegmatismus Laurebergii, ex nicot. rec. rad. pyrethr. mastich. & zingibere. Ex liquidis spirituosis, eff. lign. sanct. ∇ apoplect. Ra catechu, \sim \ominus *ci; aquosis, nitrosa varii generis. Ex mollibus conf. anacard. theriaca & alia, in aponia cum successu vsurpanda.

Priora solo quasi motu, vel præcipue saltem partes continentes ad saliuam fundendam sollicitant; altera hæc partes contentas magis in motum cient, non neglectis etiam illis. Masticatoria motu & calore, apophlegmatismi calore potentiali & salina virtute fluxiliores reddendo humores saliuales cogunt, vt e dilatatis poris glandularum miliarium in faucibus exsudent citatius. Adeoque hæc ipsa magis sunt acuta, salina, incisoria & fundentia, imprimis sulphurea volatilitate una conspicua, quæ ob partium tenuitatem & agilitatem liquatum serum alliciunt, & ex diuerticulis proximioribus glandulosis euocant; quorum vsus ex dicendis patebit.

3. Quæcumque serum in motum cient e centro suo, vt ad fauces confluat, sunt salivantia. Suffinet hunc titulum κατ' ἐξοχήν ξ ius. Licet enim & alia quædam huc referri possint, principatum tamen tenet ξ ius, qui nec in hoc sibi parem habet medelam aliam. Sic nouimus quosdam cum successu vti Θ lo albo, saltem ad g. j. quotidie dato, eodem fine, minore indicatione, quo factò, & per aliquot dies continuato blanda quædam saliuatio oritur, cum successu. Θ lum enim est emeticum, dosi iusta datum, minori vero continuatum, cum mouere vomitum non possit, saltim saliuam in os mouet, vti id ipsum fit in vomiturientibus.

Inuentum est remedium hoc, saliuatio mercurialis, primitus ab empiricis, teste *Frucastor. l. 3. de morb. contag. c. X. p. 269.* ad analogiam scabiei tractando luem veneream, & feliciter curando. Huius cum effectus euidentis sit, ratio non item, eandem inquirendo lustrabimus penitus.

Not. enim (1.) in ξ io esse partes vt rotundas, ita summe mobiles, vnde etiam si vel maxime extinctus, quietus, mortuus quasi appareat, mox motu mediante recorpore fiat & pristinam assumat faciem.

(2.) Esse

(2.) Esse in eodem vim summe elasticam cum humidis aliis æqualem, summe euaporabilem. Vbicunque enim est vis dilatandi & concentrandi in corpore, ibi est vis elastica, quod in aere & liquidis omnibus alias clarum est. Evaporabilis vero vis igne patescit, aufugit enim totus, nisi captiuetur clauso eodem, totus, inquam, vix vestigio relicto, si purus sit; imo aurum ipsum quoque ex parte deprædat, quando ad inauranda vasa adhibitus, igne mediante abigitur; vnde principium euaporabile chimici nominant ξ ium. Tacemus experimenta euaporationis huius ξ lis alia in aquis, vestibus &c.

(3) Esse in eodem partes quidem sulphureas, viscidas, coherentes, rotundas, sed cum salinis volatilibus sui generis, acetosis, & terreis intime combinatas, solutasque. Sulphureæ patent ex colore, quem mille modis fingit, cæruleum, albidum, flavum, rubrum, nigrum & nullum non; patent, si cum acidis rigidis immutentur, vt in ξ nato, si cum iisdem beneficio terrearum, ignis vi, expandantur, vti cum acido sulphuris gas coiens cinnabarin. præstat ac exhibet vulgarem, & ξ atam, communem ac Helmontianam. Salinæ & terreæ ex grauitate summa; vtræque ex effectis variis, quatenus intime penetrat poros metallorum, eaque subigit & deuorat, atque alia præstat mira. Soluta vero omnia sunt in ξ io, quod summe mirabilem illum reddit. Reliqua enim cum aliis habet communia, hoc sibi solum proprium, quod omnia illa non tam mixta, iuncta, vnita, sed & soluta obtineat; vnde liquor est metallicus, non madefaciens manus, fluidus, menstruum vniuersale metallorum, eorumque cum primis regis. Soluens est & solutum, viscido metallico liquore gaudens, quo destructo nec ipse cessat actiuus esse.

(4) Videri quidem frigidum, torpidum, sed alas indeptum summe esse actiuum. Alas indipiscitur, si soluatur solutionis vinculum. Solutus est & ligatus; solutus, liquore metallico aqueo concentratissimo intime combinatis particulis sulphureis, terreis, salinis, & quamdiu solutæ sic eadem, tamdiu mobilis; ligatus quoad vires harum, parent enim menstruo, parent soluenti. Simul ac vero dissociatur, vt non fluat amplius, nullum sub sole videas

videas magis actiuum medicamentum, emeticum, sudoriferum, purgans, vniuersale. Alas indipiscitur, a calido & humido vitali, calidum vim elasticam expandit, humidum partes salinas recipit, dissociatione facta infirmatur ne fluat, sed hoc agat.

His itaque positis facilis clavis est ad lustranda effecta saluationis; siue enim intus adsumatur, seu extus applicetur, atomi subtilissimæ effumantes fundunt serum, & stimulant, vt & ipsum, turgescat, elasticam vim suscipiat, & quidem in centro suo, in ipso sanguine. Lentore ergo excusso, fluere citatius incipit, acrimonia salina foetum; fluens vero citatius exitum quærit. Adeoque, a priori & posteriori certum & notum est 1. fundi inde serum, 2. fufum non posse consistere suis torulis, 3. alterari quam maxime, vt acrimoniam suam & illatam exuat, abstersum defæcatumque, reddi, & 4. consequenter effectus præstare in corpore salutare, ipsa sua alteratione hac & euacuatione.

Quas vero vias affectet ad exitum alias quam ordinarias? si quidem ordinarie agat. Ordinariæ viæ sunt os & fauces, vbi continuo serum confluit & effluit. Huc ergo ruere oportet magis, sibi relictum, huc exire, & sputatione mediante excerni.

Attamen ad instar aliorum vniuersalium, non solum extraordinarie aliquando aluum laxat, in aliis vomitum ciet hæc operatio, (quo casu vix feliciter operatur ex nostra experientia,) sudorem item ciet; verum etiam ordinarie simul per dictas has vias operatur, ita tamen vt operatio primaria, vt decet, procedat nihilominus, præcipue vero per vrinam & sudorem, tanquam vias feri educationi quadrantes & congruas magis præ aliis.

Cognita itaque materia hac saluationis, ceu apophlegmatismi vniuersalis, cum ipsa operatio sit heroica, si vlla alia, ac generosa, operæ pretium erit vsum genuinum in praxi monstrare.

(1.) OBIECTUM, seu indicans huius remedii PRINCIPALE est lues venerea, adæquatam morbi rebelles plures alii, ex vitio feri grauiori oriundi. Cumque remedium nec minus, nec maius ipso morbo esse debeat, accurate distinguendi sunt luis venereæ gradus, quos tres constituemus hoc loco. Primo & vltimo minus, medio magis conuenit & ex vsu est. Non primo,

Non

quip-

quippe stranguria, gonorrhœa, tumores aliis curari queunt leuioribus. Non ultimo, quod tum vires sint tunc minus partes, tum penitius debito iam ipsa ossa cariota reddita, partesque exesæ.

Distinguendæ etiam accurate non minus sunt eiusdem species, a nobis in praxi inuentæ & introducendæ merito, prout vel vlcera, vel tumores, vel dolores magis diuexant ægros. Obseruauimus nempe in vlceribus extimis, serpiginitibus, tuberculis siccis, vnde variola magna dicitur, faciei, corporis totius, penis, profuisse præcipue, & ex fundamento penitus atque penitus, cito & tuto, idque constanter abegisse. Exempli loco sint historiae sequentes pauca e multis. Laborabat studiosus luis venereæ hac specie, summe defœdata facie, exulceratis simul genitalibus. Frustra adhibitis omnibus aliis, & quod mirum videri poterat, ipso dysenteria perfecta correpto, nequicquam tamen adiuto, sed constantissime tuberculis permanentibus in sede sua, adhibebatur inunctio ꝑlis, procedente saluatione feliciter intra trium hebdomadam spatium curabatur.

Pastor quidam a multis annis sinistro femore & brachio serpiginosis siccis crustis infestatus, cætera sanus & bene habens, vt solent isto morbo laborantes, a curatione hac, mox dicendo modo instituta, sanissimus euasit & mundissimus. Fœmina vidua tubercula eadem toto corpore patiens, & ipsa sibi & aliis creditur laborare variolis. Medicus eandem curare suscipit, & pro tali quoque tractat, sed vt apud *Pœt. am* rusticus expectat, dum defluat annis; ita hic expectabat ægra, medicusque, donec suppurarent & desiccarentur variolæ, sed frustra. Refertur res ad nos tanquam insolita; accedentes, morbum agnoscimus, & breui tempore curamus hac cura ꝑli.

Fœmina alia coniugata patitur similia, tubercula cum maculis in capite, sub parte capillata, cum exulceratione genitalium & intertrigine venerea, erat enim obesior, cum doloribus capitis & crurum insigni debilitate; vna vero filiulus vnus anni, & virgo 14. annorum ille ani intertriginem, quod puerili ætati signum proprium est inprimis, hæc tubercula non pauca exhibet. Medicus ad matrem vocatus eandem itidem pro variolis laborante

rante tractandam suscipit, sed frustranea diagnosi & cura. Vocati omnes & singulos restituumus eodem diuino hoc remedio.

Duo sunt luem veneream curandi remedia: sudatio & ptyalismus, vtraque vniuersalia, vtraque feri vitiis debita. Sed licet tutius per primam viam videatur prima fronte remedium, periculosius per secundam; contrarium tamen reuera obtinet dictis casibus, vt adeo vtraque habere locum videantur commodum, modo distinguantur subiecta, morbi gradus & species. Quantum huius est loci, vtraque remedia magis locum habent in pituitosis, sibi tamen relata inuicem si fuerint, mercurialis medela respectiue magis pituitosis, altera per sudationem magis biliosis conuenit, illa fundendo, hęc diluendo. Longe tamen efficacior est hęc, e minerali regno, quam quæuis sudatio ex vegetabili.

Adæquatam vero indicans constituunt morbi rebelles alii, inprimis lepra seu elephantiasis Græcorum, & hinc quoque alii, quos casu sæpe sanat, insignissime sero per hanc viam correcto. Talia exempla Ord. & Merb. comm. commendat & reliquit Rolfinus. Modo hęc duo sint paria & sibi respondeant harmonice inuicem, ægri corpus sustinens, & ipsum medicamentum, cum modo ipso bene vtendi & applicandi.

(2.) Subiectum actiuum, seu materia remedii est mercurius viuus, variis modis adhibitus. Adhibendi hic modus duplex est: internus & externus, isque vel solitarius, vel coniunctus. Intrinsecus commodus est & dulcis, bene præparatus, ex hęc viui & vitæ ana, datus in pilulis, tanquam forma aptiori, nostro quidem vsu cum extr. scorzon. vel alic, v. gr. & hęc dulc. ðß. vel ij. extr. scorzon. q. s. v. g. ðj. M. F. l. a. pil. xxx. vel pauciores, ita tamen, vt pro dosi circiter v. vj. grana & amplius ad ðß. determinentur. Præstat enim pro continuando vsu minorem dosin eligere, sensimque naturam aptare. Nonnunquam & hęc tus ruber dulcis, i. e. ab acrimonia spirituum acidorum liberatus beneficio repetitæ edulcorationis per ∇ ros. adhiberi consuevit, sed paulo rarius. Notabile enim est de vtrisque porro, cauendum esse, ne vel

vomitus vel alui fluxus accedens operationem saluantem impediatur, quod omnino & per se accidit aliquando, & imprimis a datis hinc largiori dosi expectandum est. Melior est ꝑ diaphoreticus, etiam si non ad perfectam saluationem præstandam detur.

Externus vsus vel *unguentis*, vel *emplastris*, vel *cingulis* absoluitur, minus apte masticatione actuali, vel suffitu. Vfsitatissima sunt vnguenta mercurialia hinc dicta, siue officinalia, seu potius extemporanea, v. g. ꝙ. ꝙii viui c. f. q. tereb. extincti & inuisc. ꝙj. iß. vel ij. vngu. pomati q. f. v. g. ꝙij. vel ij. ol. ling. rhod. salu. a. gtt. iv. vel amplius. M. F. vnguentum, facile addendis quoque aliis, si maiori apparatu delectemur.

Emplastra ꝙlia resoluendi & discutiendi magis sine in gummatibus, doloribus & tumoribus venereis in vsu sunt, quam saluandi, imprimis emplastrum de ran. Vigon. cum ꝙio, probatissimum iis casibus; pro saluatione vero excitanda non item, nisi secundo & in subsidium, (quod & de zona ꝙli valet,) emplastris vtimur. Sic ptyalismum artificialem collo circumdatum empl. de ran. Vigon. simplo vel duplo ꝙii currentis constans longe facilius, quam zonam ꝙlem, promouere & accelerare scribit *Sim. Pauli digr. de feb. malign. p. 27. ibidemque subinuit*, h. m. luem veneream intra 6. septimanas curari posse. Cingulum ꝙiale constituit idem ꝙius, in vnguentum redactus, linteoque inunctus forma subligaculi, seu cinguli alias ad hernias vsurati, ita vt occultetur interior ꝙius, cingulo ad plures vsus sufficturo. Nouimus talia vsurpata cum successu in scabiosis. Maioris apparatus describitur ab *Oberndorffero contra Ruland. p. 30.*

Suffitus mercuriales, cuius materiam constituit cinnabaris vulgaris, prunis iniecta, licet *Rondeletio* & *Parao* aliisque laudentur, qui multos se suffitu ꝙli curasse gloriantur; hodie tamen magis obsoleuit vsus, præterquam ad vsum particularem, vlcera nempe penis. Ita hoc sine suffimentum fieri potest quoque ex ꝙ. ꝙj. & vii. vel dulc. ꝙß. oliban. mastich. cinnab. a. ꝙj. aristol. O ꝙj. carbon. til. q. f. M. conclusus in olla fumus

ex

ex puluere carbon. insperso afficiat membrum cariosum. Ne vero gratis id dictum videatur, tenendum est, ideo abstinere medicos a suffitu, quia magis hoc pacto fumus (pro vniuersali vsu institutus) pulmones ferit, quam partes afficit extimas alias, vnde facilior læsio, quam vsus.

Pro masticatorio vero adhibere Sium dulcem, itidem non receptum est in praxi selectiori hodie, nec commodum, tum ne, dentes inde lædantur magis, tum quia sic non ita e centro suo ad motum vniuersalem citatur serum, quod tamen requirebatur.

Si fateri volumus, quod res est, sufficiunt interius pilulæ, exterius vnguentum, reliquis carere possumus facile.

Subiectum passiuum est æger lue venerea vel consimili grauiori morbo afflictus, ita tamen, ne viribus fatiscat, vel aliud adfit contraindicans. Non conuenit, nisi æger sit *ὀρθοσύνουτος*, sana habeat cæteroqui viscera, imprimis pulmones, sero non omni exhaustus. Non infans puer, nec senex sustinet facile hanc operationem perfectam. Obseruandum quoque est imprimis, quod diximus, quo gradu, qua specie laboret luis *φερα*, quod dum non distinguunt vulgo, varia committunt inconuenientia plura, etiam in renunciando & alias non tam medici, quam vulgus, infamantes sæpe citra culpam, quæ id mereatur, affectos.

Modus absoluitur circumstantiis aliis, quoad locum inunctionis, & tempus cum primis ac numerum. Eger nudatus locatur ad fornacem calidam, inunguntur mane articuli, humeri, brachii, & manuum, spina dorsi, *σινγυϊνα*, genua, circa talum & plantæ pedum. Facto hoc, iuncta simul frictione concinna, imo pro re nata quandoque etiam inunctis partibus speciatim affectis, æger componitur in lectum calidum, vt transpirabili seruato corpore actuetur magis vis mercurialis, eoque die relinquitur sibi. Hinc si vel citius labore defungi velimus, vel æger robustus sit, altero die statim idem repetitur, vel interpolatione facta, quod deprehendimus ex vsu naturæ, tertio demum die. Non præscribi potest tam certus inunctionum numerus vel finis, quippe quod variat pro ægri constitutione varia, imprimis

vero effectu. Vidimus primo vel altero statim die aliquando incepisse saluationem, quo facto bis etiam saltem inunctio locum habet, & sufficit; vbi vero tardius procedit, tertia vel ad summam quarta vice repeti potest, facta tamen laudata interpolatione, vt de effectu melius constet. Et hæc de actu ipso, dicturi de cautelis quoque, vbi prius de masticatoriis dicenda, absoluerimus coniunctim.

Notabile enim 1. *masticatoria particulare esse euacuans capitis, saluantia totius.* Particulare sunt illa, siue fauces afficiantur solum & iis indigeant, siue cerebri regimen sanctius depletione hac gaudeat, siue vicinæ partes aliæ. Hinc profunt in affectibus capitis, catarrhis, vertigine, memoriæ debilitate, affectibus soporosis, & affectibus capitis aliis. Profunt in affectibus oculorum, ophthalmia, suffusione; aurium, vt surditate, auditu difficili, tinnitu; faucium & adæquate ventriculi, in fetore oris, laxitate gingiuarum, dolores dentium, aponia, pet accidens etiam ad sitim, frigida & improprie dicta, vt crystallus. Vniuersale euacuans mercurialia constituunt, vbi character peregrinus seminalis M. S. inquinat. Hinc profunt in lue venerea, psora, & aliis affectibus rebellibus cum conspurcatione & iniquatione coniunctis. Non confundenda ergo sunt vtraque, sed vnumquodque suo opponendum. Non saluantia affectibus capitis, nisi adæquate, non apophlegmatismi simplices & particulares feri grauiori oneri vel vitio tollendo sufficiunt.

2. *Et masticatoria & saluatio & tis sero lento, viscido, oneroso debentur, non fluxili, tenuiori, falso, vel deficienti.* Exulent hinc in febribus illa, & vbi motu magis, quam quiete serum delinquit. Hinc autore *Ebnisina*, apophlegmatismi in phthisi, tussi, pulmonum affectibus cane peius & angue sunt fugiendi, etiam si a capite non raro affluxus fiat, quod in partem imbecillam & plus æquo affectam humorum illuuiem prolicerent magis. Sic etiam masticatoria eadem præsentem dolorem, aut sensum cerebri exquisito existente minus conueniunt, vt contra ea optime exciando inseruiunt motui eiusdem.

3. *Faucibus speciatim affectis nec masticatoria, nec saluantia*

tia locum habent. Neque enim per locum affectum euacuandum vnquam est, si ipse labem sustineat. Laboret quis vligine gingiuarum scorbutica, cum laxitate & putredine, masticatoria vix conueniunt, præterquam roborantia. Si quis luis veneræ femina magis in faucibus se exferentia offerat, vt circa vuulam, & partes vicinas erosio visatur, vel os ethmoideum, cartilago natium affecta, obseruauimus male potius sæpe, quam bene cedere inunctionem ꝑlem. Sin copia lymphæ educenda, vtraque conueniunt, inprimis masticatoria proprie dicta; par ratio est, si ob aphoniam nerui sint roborandi. Sin gingiuarum laxiores exposcant remedium, terrea quidem mucilaginosæ conueniunt, magis tamen, præsertim grauiori casu, electuaria, mella & similia demulcentia.

4. *Masticatoria educunt, sternutatoria excutiunt.* Quandoque ergo non tam excutiendus, quam educendus est humor serofus, illa, non hæc conueniunt, v. g. in ophthalmia, in ozzæna, polypo & similibus. Hinc etiam excessus in fumo tabaci hauriendo minus respectiue nocent, & facilius tolerantur, quasi per consuetudinem quandam, quam sternutatoria, nisi & hac occalleant quasi parietes magis, nec sternutationem inducant actualem.

5. *Actus saluantium vel completus est, vel incompletus, uterque distinguendus.* Completum vocamus, qui pro fine habet ptyalismum ipsum, quo continuato materię morbificæ fit diminutio, in sero nimirum characterisatæ. Cuius operatio per duas, tres vel 4. quoque hebdomadas, pro re nata, necessaria est, eo vsque *μετ' ἀσφαλείας* continuanda, donec *μετ' ὀφείας* eandem finire liceat. Incompletum vero nuncupo, quando insensibiliter magis exerunt ꝑlia actionem suam, citra saluationem, exemplo scabiei, & vnguentorum ad hanc curandam adhiberi solito-
rum.

Adeoque completum vel incompletum dicimus (1.) ab effectu hoc. Vt alias inter sudorifera & diaphoretica obtinet distinctio in praxi; ita etiam circa hæc ꝑlia. (2.) ab intentione medici. Vtut enim etiam præter intentionem quandoque ab vsu ꝑii dul-

cis interno, vel vnguentorum ꝑlium, emplastrorumue, alio sine adhibitorum, inuitis quasi saluatio accidat, præcipuè in iis, quorum corpora iam saluationem experta sunt; nec ipsa tamen vel vnguenta, nisi id intendamus, completum edunt ordinarie effectum. Latius ergo patent vnguenta & emplastra quoque ꝑlia, hæc, quam pro saluandi sine. Hinc instar regulæ notandum: Quod saluantia sunt toti, id dissoluentia, vel mundificantia ꝑlia sunt parti. Toto die hinc adhibentur in scabie & consimilibus cutis exulcerationibus, seu in puluere, seu vnguento, seu aliis modis, effectu tamen optato consequente, modo cætera sint paria.

6. *Inunctio ꝑlis indemnis, tuta, efficacissima & necessaria est, nec in se quicquam incommodi affert.* Infamem licet illam proclamet *Helmontius*, nihil minus tamen quam talis est, modo recte ventem inuenerit. Hinc leguntur medici aliquot millia lucrati solo vsu medicamentorum ꝑlium & applicatione concinna. Obiici varia solent ab iis, qui ꝑii genium dari talem fingunt, qualem præsumunt. Non timenda est palpitatio cordis vel periculum aliud; multo minus id historiarum & obiectiones aliarum euertunt, vel testimonia & autoritates medicorum, qui ꝑium venenatum habent, quod humores prauos ac malignos in totius corporis habitu contentos ab ignobilioribus ad meliores partes, cor, hepar, & stomachum, contra naturæ bene operantis consuetudinem, non sine magno periculo repellant. Adde, quod vis maligna, ut volunt, in corpore remaneat, alii corripantur marasmo, alii dentium casu, palati corruptione, ossa capitis aliquibus exedantur, illis os & facies intorta, quin omnem sæpe illuuiem ad caput protrudat, morbo non curato. Imo quosdam ꝑium euomuisse hinc, quosdam minxisse, alios in capite gestasse scribitur.

Tuta & necessaria est operatio, neque enim æque decocto lignorum cedit, vel aliis; vnice adæquatus morbo huic ꝑius, ut sine hoc heroe giganteum illum hostem superare non possimus facile, in primis æqualiter affecta M. S. citra febrem ullam. *Efficacissima* vero est & constans, ita ut hoc remedio adhibito, mox exsiccentur vlcera, crustæ euanescant, tubercula, calli destruantur, nec opus sit

fit

fit aliis, solo hoc & vnico sufficiente. Et quidem omne seminium morbosum & fermentum perfecte eximitur, vt recidua nulla sit timenda ab hoc remedio, modo non vltimo gradu & linea morbus constiterit iam, & æger denuo relabatur ad pristinas veneres, vel in vtendo error fiat.

Neque etiam opus est, vt, non contenti mercurio vulgi, alium ðium queramus, & cum suo auro præparemus ac figamus, cum ipse iam sufficiat, licet non negandum sit, hoc pacto præparatum eundem efficacius quoque agere.

Cardanus vero *consil. pro lepram patient. p. m. 351.* idem effici posse credit aliis incisoriis medicamentis, non mercurialibus, ex A viu. ʒij . O ʒij . g. iunip. helleb. alb. a. ʒij . succ. tithym. ʒij vel amplius, tithym. contus. ʒj . ol. lin. ʒb . &c. inunguendo sub poplitibus, interiora cubitorum & iuxta talum, & iuxta carpos manuum, & sub alis, & plantas pedum, & loca omnia patiensia; quod latius apud ipsum legi potest. Sed vtut concedamus, iis casibus hoc præstari posse, vbi actus ðii incompletus sufficit, negamus tamen, id ipsum fieri posse, si completus desideretur, & malum sit grauius.

7. *Regimen ægri inundione facta summe necessarium;* vt nempe optatus succedat effectus, alioqui facile noxius futurus. Quoad interiora ergo solemus mane sub initium operationis propinare pilulas ex ðio dulci ad facilitandam eandem, vesperi vero bezoardica propinare, ex Ra bezoard. ess. ʒij , ʒ diaph. cinnab. nat., vt hoc pacto & corrigamus simul medicamentum, & refranemus ferum, & defendamus M. S., suauiter diaphoresin procurando. Exterius vero ambiens debet esse calidus aer, frigus vero omne cauendum studiose (completo expetito actu, pro gradu morbi ipsius,) vinum cauendum, & affectus animi omnes grauiores.

8. *Muniri prognostico interest medico etiam quoad medicamenta imprimis, tum alia, tum ðia.* Maxime commendat medicum, si, quæ fieri debere dixerit, eueniant atque sequantur, in bonum & malum respectiue. Cum itaque non iucunda penitus sit hæc ipsa operatio, sed coniuncta cum molestia quadam, adeo vt visi sint sæpe adeo impatientes ægroti, vt & chirurgum & adstantes inter-

interimere minarentur nonnunquam, suaferim, vt exponat prius omnia bene, & opus esse tolerantia, satis esse, si breui mora sustinens molestiam plenissime hinc conualescat.

9. *Moderandus saluationis actus ad Ὁμοίαν naturam unice.* Moderari conantur quidam eundem externis additis. Sic cum vult administrandum vult *Meier. de 7. mont. planet. p. 63.* vt calor naturalis excitetur & roboretur, sicque maior excretio fiat; cuius tamen contrarium tuetur *Hartmannus*, ne inflammetur sanguis. Sic si oleum de euphorb. vnguentis veneris admisceatur, per alui deiectionem & sudorem, non per profluium oris vel vomitum fieri euacuationem scribit *Lang. l. 3. epist. p. 960.* Sed vnguenta dicta sibi relinquere, nec curiosius illa multiplicare ingredientibus hisce; sæpe enim per accidens quæ fiunt, per se facta putantur.

Hinc not. non temere repetendam inunctionem, distincto puta tempore, si saluatio sufficienter procedens nil iuuerit ægrum; notat enim id naturæ repugnantiam. Hinc præstat quoque ægrum non emaciatum esse abstinentia & fame. Vt enim quiete & abstinentia multi magni morbi curentur, quæ *Celsi* est paræmia; non tamen facile ipsa hæc curatio lvi veneræ abigendæ satisfacit, pro cibo non nisi pane biscocto, & amygdalis aliquot; pro potu, decocto hordei vel alio apto concesso. Hinc si vomitus inde sequatur, & id frustraneam fore eandem vt plurimum denotat. Hinc non instituenda inunctio prius, quam præmissis vniuersalibus, purgatione, venæ sectione, imo & aliis. Si enim recta ratione adhibitis aliis cedat affectus, non opus est saluatione; contra ea vero si minus reliqua tentata suffecerint, audacter hanc amplectimur. Hinc si fissuræ & tumores linguæ ac labiorum, producta eadem, si deglutitio difficilis, & dolores adsint in faucibus, mel rosatum, gargarismata modo abstersoria, modo adstringentia & mundificantia conueniunt. Interius opiata habent locum, provide adhibita.